

PODUSZKA (76) *sb f*

o oraz a jasne.

sg *N* poduszka (16). ◇ *G* poduszki (2). ◇ *A* poduszkę (18) [w tym zapis: -ą (5), -a (1)]. ◇ *I* poduszką (6). ◇ *pl N* poduszki (1). ◇ *G* poduszek (12), poduszk (4); -szek *RejFig*, *WyprKr* (3), *BielKron* (2), *BielSat*, *BielRozm*, *Calep*, *SkarKazSej*; -szk *GliczKsiąż*, *Mącz*; -szek : -szk *ZapWar* (2:2). ◇ *A* poduszki (7). ◇ *L* poduszkách (1); -äch (1), [-ach]. ◇ *du N* (*cum nm*) poduszce (1) *ZapKościar* 1580/5. ◇ *A* (*cum nm*) poduszce (7) *GlabGad* F3, *WyprKr* 95 [2 r.], 95v, 97v [2 r.], 98. ◇ *I* (*cum nm*) poduszkoma (1) *ZapWar* 1542 nr 2556.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI* (cztery z niżej notowanych przykładów) i *XVIII w.*

1. *Tkanina zszyta po bokach, wypełniona czymś miękkim; służąca do tego, aby było miękko leżeć lub siedzieć; cervical(e) Murm, Mymer¹, BartBydż, Mącz, Calep, Cn; pulvinar BartBydż, Calep, Cn; pulvinus Murm, Calep, Cn; pulvinulus Calep, Cn; plumatile Mącz; culcit(r)a, culcitella, culcit(r)ula, pulvillus Cn* (72) :

a. *Kładziona pod głowę do łóżka, do leżenia na niej* (68) : *OpecŻyw* 19; *Murm* 147; *Cervical. Hauptkuffen. Poduszka. Mymer¹ 29; BartBydż 27; Item v kuřchnyerza za řzwyethem marczinem wponyedyzalek przefly podufką vkradł thą przedal [...] za dwa grořła LibMal 1545/98, 1545/105v, 108, 1546/115, 115v, 1550/151; MurzHist Ov; A tego nic nie baczyłř co przynieřie s łobą [řzona]/ To teř iuř węc ná poły wřzytko dzyeli s tobę. Iuř ná poły pieniądze ná poły podufłká RejWiz 58; RejFig Aa3v, Aa4 [2 r.], Bb8 [2 r.]; RejZwierz 24v; Pořewki. Albo Nařewki Atlařu brunatne⁹⁰ Na dwie podufłce wietře 2. Na dwie podufłce mnieiřze 2. WyprKr 95, 95, 95v, 97, 97v [2 r.], 98 [2 r.]; BielKron 255 [2 r.]; GórnDworz Aa8v; A gdy w řzeřci niedzielách ktora kiedy leży/ Podufłzek přtrych do wierzchu/ nád łobą náieży. BielSat D2 [idem BielRozm]; SkarŻyw 312; KochFr 18; BielRozm 27; Calep [875]b; SkarKazSej 666b.*

poduszka z czego (2): á podufłkę z *Ruty* ma [chory] pod głową mieć/ á ná niey řypiać. *SienLek* 59v, 58v. *Cf* »poduszka z pierza«.

W połączeniach szeregowych (6): *yako ya tho viem ysych ocziecz moy [...] nyewzial gwalthem szesczi kobierczzi szesczi vesglow osmy pyerzin trzechnasczie podvsk ZapWar 1532 nr 2471, 1542 nr 2556, 2557; LibMal 1546/117; Tomentum zową wřzeláką ynřzą rzecz řtrziżoną/ do nářciełania álbo nářypowania pierzyn/ podufłk/ y piernatów Mącz 457d; ZapKościar 1580/5.*

Zwroty: »na poduszkach leżeć« (1): *Rownie podobien tháki ku owemu choremu co pod namiothem ná máłowaným łóřku á ná přthrych podufłkach leży RejZwierc 105.*

»pod poduszkę (poduszki) włóżyć (a. kładać)« [szyk zmienny] (2): *RejFig Aa3v; Alexander wielki powiedáią iř řie nigdy nie vkladł ář pirwey miecz pod podufłkę włóżył RejZwierc 13.*

Wyrażenia: »poduszka głowna« (1): *Cervicale – Poudřłzka [!] głowną. Calep 184b.*

»poduszka nasypana; nasyp(ow)anie podusz(e)k« (2:2): *Podufka takasz wielka nařzipana 1 Podufek takichze nasipanich malich 4. WyprKr 96; Mącz 457d; Tomentum – Ofřrizki wřzeliikie do nařipanią podufłzek Calep 1072b.*

[»poduszka z pierza, pierzna« [szyk zmienny]: 2 poduszce z pierza *InwMieszcz 1577 nr 217; 2 pierzne poduszce czeladne. InwMieszcz 1587 nr 244.*]

»poduszka puchowa« (1): ząwždy ocycet mátká fynaczkowi o kilká podufk puchowych musi fie ftárác/ nie dopusći mu ná goley ławie álbo żyemi leżeć. *GliczKsiqz* E5.

»poduszka zagłowczana« (1): Cervicale, vel cervical, Zagłowek/ Poduftuká [!] zagłowczána. *Mqcz* 50b.

Szeregi: »z kołderką poduszki« (1): Ale wy mnie zgotuycie s kołderką podufzki/ Przy niey iákicy Dorotki/ á chociay Márufzki. *RejFig* Cc4v.

»pierzyny, (i) poduszki; pierzynka z poduszką« [szyk 3:2] (4;1): *ZapWar* 1534 nr 2545, 1536 nr 2488; *Vkradl* thefz łtem Macziewem dwye pyerzinye y try podufzky wczebzewye *LibMal* 1545/104v; *RejWiz* 59; *SkarŻyw* 346. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.*]

»wezglowie (a. zagłowek), (et) poduszka (poduszki)« [szyk 4:1] (5): Sororine legavit due cusse wlgariter podvfzky et wefzglowye *ZapMaz II Ł* 1/38; Plumatile, Co z piérza vcziniono yeft/ Zagłowek/ Podufzká. *Mqcz* 306c, 50b; *Calep* [875]b [2 r.]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

Wyrażenie przyimkowe: »pod poduszką« (2): *GórnDworz* G3v; A łtąd nędzny/ mizerny/ á niełpokoyny żywot muśi vrość tobie/ iuż ząwždy pies ná łańcuchu v wrot twoich/ á miecz krwáwy pod podufzką twoią *RejPos* 223.

Przen (4) : Chleb tyło iadł [św. *Wilhelm*] á wodę pił/ [...] łoże iego ziemiá/ á podufzká drewno/ pierzynká przykryćie ono cháłupki/ byłá. *SkarŻyw* 166; A kiedy fię ku nocy/ wdźięcznym łnom ráduię/ Fráfunk zwierzchnią pierzyną žal podufzką czuię. *GrabowSet* Ov; Strzeżże fię próżnowánia podufzki łzátáńłkiey: Nie łtoy próżno: podź robić do winnice Páńłkiey. *KlonWor* 45.

a) Łóżko (1) :

Zwrot: »na poduszkę paść« (1): Nátlukfzy fie po kąciech ná podufzkę pádnie/ łście co w nocy broił/ poránu nie zgádnie. *RejWiz* 120.

[*Wyrażenie przyimkowe*: »w poduszkach« = *leżący w łóżku*: Ránom go w Lewartowie w podufzkách odiáchał *ŁaszczPogrom* 14v.]

b. Do siedzenia na niej (4) :

poduszka do czego (2): Podusek do Colebek Podufek Axamitnich czerwonych do kolebek łefzcz *WyprKr* 112.

Szereg: »poduszka albo wezglowie« (1): y każe mu [śędzia *podwojskiemu*] fyedźieć przeciw łwemu mieyfcu ná łtołku nákrzytym podufzką álbo wezglowim *GroicPorz* g3.

Przen: *Pośladki* (1) : Czemu biodra łą łzyrokie. (–) Bowiem człowiek potrzebuie łiedzenia, á to dla łpraw nie ktorich czo ich niemoże inaczey łprawować tilko łiedząc, przetho aby thym dluzey mógl w nich twać [!] dała iemu natura w ładku dwie podufzczę przyrodzone, bo nie każdy może wezglowia mieć. *GlabGad* F3.

2. Podkładka (4) :

a. *Miękka podkładka pod uprząż, osłaniająca przed starciem skóry* (1) : Pośłał nam [kniáz] s łwego łtołu pirog ná czterzy gráni ([...] iż iákoby owá podufzká co v łzley bywa ná końłkich pierłiach) *BielKron* 435.

b. Rodzaj peruczki (3) :

Wyrażenie: »poduszka włosiana« = *capillamentum, capillicium, crines, galerum, galerus* *Mqcz* (3): *Galerus, vel Galerum, Bieret/ czapká/ też cudze włosy/ to yeft poduźká włoíána/ yákie pánie w czapkách zwykły miewác. Mqcz* 142a; *Crines nitorti, tricae, et omne textum, Czepiec/ Siatká/ Poduźká włoíána. Mqcz* 304b, 34c.

Synonimy: **1.** *podkład; a. wezłowie, zagłówek.*

KW, AL